

LEDARE

Ledare: Det okända USA

PUBLICERAD 2007-04-24

UTVALD LÄSNING I DIN MEJLBOX

Skaffa nyhetsbrev

DN:s chefredaktör Peter Wolodarski väljer ut veckans mest läsvärda artiklar.

"Rädsla för hämnd mot asiater" löd en rubrik i DN häromdagen. Artikeln var skriven i spåren av campus-massakern på Virginia Tech-universitetet, där en student med sydkoreansk bakgrund mördade 32 personer. Den kom från TT-Reuters. Lyckligtvis sände DN sin USA-korrespondent Erik Ohlsson till Virginia Tech. Med lyhörd närvaro har han kunnat ge en viktig kompletterande bild.

Virginia Tech är ett mikrokosmos av studenter från all världens hörn. Om det är någonstans som man har lärt sig leva med varandra över alla gränser av "ras", religion och länder så är det i amerikanska universitetsmiljöer. Mördarens offer hade, precis som i World Trade Center i New York den 11 september 2001, vitt skilda bakgrunder. Trösteorden från religiösa ledare, vid en ceremoni på campus dagen efter mordet, leddes av en muslimsk präst som läste ur Koranen.

Förmågan att leva med varandra, och att inte skylla en galnings misddåd på en hel grupp, är större i USA än troligen någon annanstans i världen - och avsevärt större än i Europa. Skälet är enkelt: amerikanerna har under mycket längre tid kämpat med mångfalden av olikheter och fördomar. Framstegen i denna historiska kamp mot människans tribalistiska sida underlättas av att USA har en konstitution med värden som gör sig påmind - och som definierar nationstillhörigheten politiskt, inte etniskt.

Men konstitutionen, och dess historiska rötter, är i sig själv illa förstådd i Europa. Ta frågan om rätten att inneha vapen, åter aktualiserad via Virginia Tech. Varför stoppar inte amerikanska politiker den vida rätten att inneha vapen?

Ett avgörande skäl är att det vore omöjligt i förhållande till konstitutionens rättighetsförklaring, Bill of Rights. Dess tillägg II säger följande: "A well regulated militia, being necessary to the security of a free state, the right of the people to keep and bear arms, shall not be infringed."

Bill of Rights trädde i kraft 1791, för att säkra medborgerliga friheter mot övergrepp från den federala staten. Bakgrunden var erfarenheter av övergrepp från brittisk kungamakt. Amerikanerna ville bygga sig institutionella garantier för sin frihet. Däri ingick revolutionens erfarenhet av att en medborgerlig milis kunde göra uppror mot överhet. Senare kom

varje familjs behov av att kunna skydda sig själv med vapen, under en expansion västerut som inte alltid åtföljdes av tillgång till närpolis.

Dessa starka historiska rötter är helt annorlunda än i länder som England och Sverige, där kungamakten och adeln inte vågade anförtro vanligt folk att bära vapen av rädsla för att mötas av uppror.

Traditionen hindrar inte att regler begränsar tillgången till vapen. Virginia Tech som universitet antog 2005 stenhårda sådana regler, som inte tillät några skjutvapen på campus hos lärare, studenter eller besökare. Också delstaten Virginia har en vapenlag. Den stadgar bland annat obligatorisk kontroll av bakgrunden hos den som vill köpa vapen. Varför slog inte denna regel till i fallet Cho Seung-Hui? En domare hade trots allt förklarat honom "farlig för sig själv och för andra" redan för mer än ett år sedan.

Skälet heter "personlig integritet". En allmänfarlig mental instabilitet har inte, ens när den konfirmerats av domstol, fått rapporteras vidare till FBI och kontrollregister, av hänsyn till individens integritet. För denna hållning, i den svåra avvägningen mellan integritet och allmän säkerhet, står framför allt den amerikanska väns-tern. Den kommer nu upp till förnyad prövning efter vad som hände på Virginia Tech.

Den gångna veckan gav även ett annat exempel som säkert kommer att missförstås i Europa. USA:s högsta domstol beslöt, med fem röster mot fyra, att inte upphäva ett beslut i kongressen om att begränsa sena aborter, det vill säga aborter utförda efter 20:e veckan av graviditet.

De som är för "fria aborter", och som tror att USA styrs av "den kristna högern", beskriver detta som att George W Bush nu stoppar aborträtten via de konservativa domare han utsett till högsta domstolen. Men vad frågan konstitutionellt gäller är något helt annat: Ska abortlagstiftningen bestämmas av jurister eller folkvalda?

Vad HD:s majoritet nu sagt är: Vi upphäver inte en lag som antagits av USA:s kongress och signerats av presidenten. De som vill ha en annan lag får välja politiker som beslutar om en sådan.

Denna hållning brukar ges beteckningen "juridisk återhållsamhet" och ses särskilt av vänstern i ett land som Sverige som starkt tillräddlig i en demokrati.

Jämförelser med EU och Bryssel är värdefulla när européer försöker förstå USA. Det är inte lätt att ändra ingångna grundfördrag (jämför Bill of Rights) och domare bör inte göra sig till politiker. Det vi börjar lära oss från Europabygget är nyttigt för att bättre förstå även balansakterna i den amerikanska federationen.

TEXT

Hans Bergström